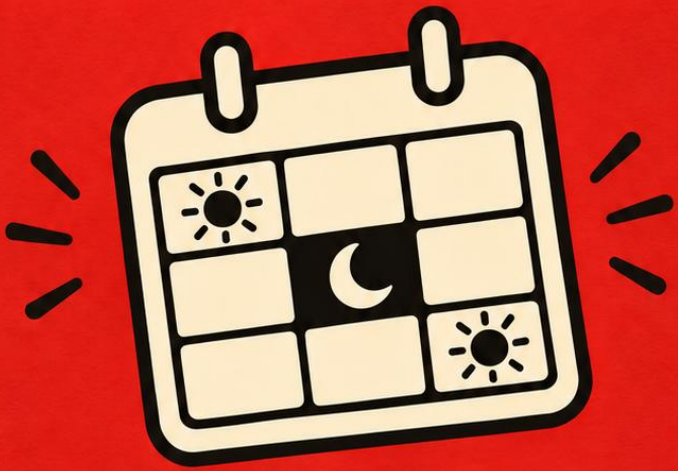
PROBLEM? WYLUZUJ. OGARNIESZ TO!

Pracuję na Zmiany, a Moja Rodzina Żyje w Innej Strefie Czasowej

Jak planować domowe obowiązki, kontakty i regenerację wokół zmiennego grafiku oraz uzgadniać potrzebne warunki pracy bez porównywania własnego tygodnia z etatem od dziewiątej do siedemnastej

Max Paradox

Pracuję na Zmiany, a Moja Rodzina Żyje w Innej Strefie Czasowej

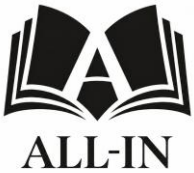
Jak planować domowe obowiązki, kontakty i regenerację wokół zmiennego grafiku oraz uzgadniać potrzebne warunki pracy bez porównywania własnego tygodnia z etatem od dziewiątej do siedemnastej

Max Paradox

PROBLEM? WYLUZUJ. OGARNIESZ TO!

ISBN: 9788384900499

ALL-IN Rafał Płonkowski

SPIS TREŚCI

INTRO 5

Rozdział 1 - Dwa zegary, jeden dom, czyli dlaczego wszyscy mają rację i nikt nie ma czasu.....10

Rozdział 2 - Gdzie znikają godziny między zmianami i dlaczego odpoczynek nie jest kradzieżą czasu.....19

Rozdział 3 - Grafik się zmienił, czyli jak jedna korekta potrafi przewrócić cały tydzień 29

Rozdział 4 - Domowe obowiązki nie mają grafiku, ale ktoś musi nimi zarządzać 39

Rozdział 5 - Rodzina nie jest kolejnym zadaniem do odhaczenia, czyli jak być blisko, kiedy ciągle się mijacie..... 49

Rozdział 6 - Rutyna dla ludzi bez rutyny, czyli jak przestać codziennie wymyślać życie od nowa 58

Rozdział 7 - Masz wolne, więc możesz? Jak przestać być człowiekiem od wszystkich przysług 68

Rozdział 8 - Jeszcze jeden dyżur i będzie więcej pieniędzy. Tylko kiedy zdążysz je wydać?..... 77

Rozdział 9 - Tydzień na ruchomych szynach, czyli planowanie bez przywiązywania się do poniedziałku..... 87

Rozdział 10 - Kto przejmuje ster? Opieka, odbiory i sprawy, które nie mogą poczekać..... 97

Rozdział 11 - Szefie, potrzebuję przewidywalności, a nie specjalnego traktowania.....108

Rozdział 12 - Sypialnia o trzynastej, czyli regeneracja w domu, który właśnie zaczyna dzień..... 118

Rozdział 13 - Dwie ważne sprawy, jedna godzina. Jak podejmować decyzje, kiedy nie da się być wszędzie.....129

Rozdział 14 - Święta, urlopy i rodzinne uroczystości. Kalendarz nie pyta, czy masz wtedy dyżur.....138

Rozdział 15 - Kiedy wszystko sypie się naraz, czyli tydzień awaryjny bez udawania superbohatera.....150

Rozdział 16 - To nie jest już trudny tydzień. Jak rozpoznać, że cały układ wymaga zmiany.....160

Rozdział 17 - Dwoje ludzi na zmiany, zero wolnych rąk. Co zrobić, kiedy nie ma komu przejąć dyżuru w domu.....172

Rozdział 18 - System działał przez trzy tygodnie. Jak utrzymać porządek, kiedy życie znowu zmienia zasady 182

Rozdział 19 - W grafiku jest miejsce dla wszystkich oprócz ciebie. Jak nie zgubić własnego życia między dyżurami.....193

Rozdział 20 - Nie musisz żyć od dziewiątej do siedemnastej, żeby mieć dobrze poukładane życie..... 203

INTRO

Jest szósta czterdzieści rano. Wracasz z nocnej zmiany, zdejmujesz buty i marzysz o łóżku z intensywnością człowieka, który właśnie zobaczył oazę po trzech dniach na pustyni. Tymczasem w kuchni rozpoczyna się poranny szczyt komunikacyjny. Ktoś szuka drugiej skarpetki, ktoś pyta o zakupy, a ktoś przypomina, że po południu trzeba odebrać paczkę. Pada też niewinne: „Skoro dzisiaj jesteś w domu, to może ogarniesz kilka rzeczy?". Oczywiście. Przecież osiem godzin pracy w nocy to właściwie taki dłuższy spacer, tylko z obowiązkami służbowymi. Twoje ciało domaga się snu, kalendarz domaga się współpracy, a domownicy mają uzasadnione potrzeby. Wszyscy chcą czegoś rozsądnego. Problem polega na tym, że te rozsądne rzeczy nie mieszczą się w tej samej dobie.

Witaj w świecie, w którym poniedziałek bywa sobotą, niedziela przypomina wtorek, a określenie „wolny poranek" wymaga dodatkowych wyjaśnień. Pracujesz wtedy, gdy inni odpoczywają, odpoczywasz wtedy, gdy inni potrzebują twojej obecności, a wspólna kolacja może oznaczać dla ciebie śniadanie. Znajomi proponują spotkanie w piątek wieczorem, bo przecież „każdy wtedy może". Rodzina organizuje wydarzenia według kalendarza, który najwyraźniej nie przewiduje istnienia pracy zmianowej. Ty natomiast próbujesz ustalić, czy za dwa tygodnie będziesz mieć wolne, czy akurat rozpoczniesz zmianę w godzinach, w których cywilizacja zamawia pizzę i włącza seriale. Gdyby twoje życie miało własną strefę czasową, linie lotnicze prawdopodobnie doliczałyby opłatę za jej obsługę.

Najbardziej podstępne jest to, że z zewnątrz wszystko może wyglądać całkiem normalnie. Masz pracę, dom, bliskich i kalendarz. Teoretycznie wystarczy wszystko dobrze zorganizować. Tylko że większość popularnych porad dotyczących organizacji czasu zakłada pewien luksus: przewidywalny rytm dnia. Wstań wcześniej, przygotuj śniadanie, pracuj, zjedz obiad, poćwicz, spędź wieczór z rodziną i połóż się o stałej porze. Świetny plan, dopóki twoja zmiana nie zaczyna się o dwudziestej drugiej albo nie kończy w chwili, gdy autor poradnika zaleca poranną medytację. Możesz oczywiście medytować nad grafikiem. Szczególnie nad tym, dlaczego ktoś uznał sześć kolejnych dni pracy za interesujący eksperyment społeczny.

Właśnie dlatego potrzebujesz innego sposobu myślenia o swoim czasie. Nie kolejnego idealnego harmonogramu, który działa wyłącznie wtedy, gdy nikt nie zachoruje, szef niczego nie zmieni, a lodówka sama się napełni. Potrzebujesz systemu wystarczająco elastycznego, żeby przetrwał rzeczywistość. Takiego, który uwzględnia nie tylko godziny pracy, lecz także dojazdy, sen, zmęczenie, obowiązki domowe i obecność innych ludzi. Bo godzina wolna po nocnej zmianie nie ma tej samej wartości co godzina wolna po dobrze przespanej nocy. W kalendarzu obie zajmują identyczny prostokąt. Twój organizm ma jednak na ten temat zdecydowanie bardziej szczegółową opinię.

Przy pracy zmianowej łatwo wpaść w pułapkę nadrabiania wszystkiego. Skoro nie było cię przy rodzinnym obiedzie, spróbujesz wynagrodzić to następnego dnia. Skoro ominęło cię spotkanie ze znajomymi, zgodzisz się na kolejne, nawet jeśli będziesz ledwo funkcjonować. Skoro w domu czeka sterta rzeczy do zrobienia, zajmiesz się nimi natychmiast po powrocie. Z czasem zaczynasz prowadzić życie na kredyt

energetyczny. Pożyczasz godziny od snu, koncentracji i cierpliwości, licząc, że kiedyś wszystko oddasz. Niestety organizm nie prowadzi promocji pod hasłem „śpij cztery godziny, piątą otrzymasz gratis". Zmęczenie potrafi narastać, a jego konsekwencje dotyczą również bezpieczeństwa, zdrowia i jakości relacji.

Do tego dochodzi poczucie winy, szczególnie gdy bliskie osoby mają bardziej regularny plan dnia. Ktoś może odebrać twoją potrzebę snu jako brak zaangażowania, a ty możesz potraktować każdą nieobecność jako osobistą porażkę. Tymczasem obie strony patrzą na tę samą sytuację z różnych perspektyw. Dla jednej godzina czternasta oznacza środek aktywnego dnia, dla drugiej może być środkiem biologicznej nocy. Żadna ze stron nie musi mieć złych intencji. Często brakuje po prostu wspólnego języka do rozmowy o dostępności, zmęczeniu i oczekiwaniach. Miłość nie sprawia automatycznie, że wszyscy zaczynają funkcjonować według jednego zegara. Gdyby tak było, producenci budzików musieliby poszukać nowego zajęcia.

Dlatego w tej książce będziemy traktować grafik nie jako prywatny problem osoby pracującej na zmiany, lecz jako ważny element organizacji wspólnego życia. Przyjrzymy się temu, jak oddzielać czas faktycznie dostępny od czasu, który jedynie wygląda na wolny. Jak ustalać obowiązki bez prowadzenia domowej księgowości pretensji. Jak planować kontakty z bliskimi, żeby spotkania nie stawały się kolejnym zadaniem do odhaczenia. I jak rozmawiać o potrzebach, zanim drobne nieporozumienie zmieni się w wielką debatę nad tym, kto ostatnio częściej opróżniał zmywarkę.

Nie oznacza to, że wszyscy domownicy powinni podporządkować się twojemu grafikowi. Dzieci nadal mają swoje zajęcia, partner lub partnerka swoje obowiązki, a

samotne prowadzenie domu nie staje się łatwiejsze tylko dlatego, że kupisz planer z kolorowymi zakładkami. Chodzi o uczciwy podział ograniczeń i możliwości. Jeśli masz mniej przewidywalnego czasu, potrzebujesz bardziej precyzyjnych ustaleń. Jeśli w określonych godzinach musisz spać, warto jasno wyjaśnić, dlaczego nie jest to dodatkowa porcja lenistwa. A jeśli ktoś inny przejmuje obowiązki podczas twojej nieobecności, jego wysiłek również zasługuje na zauważenie. Rozsądna organizacja nie polega na znalezieniu jednej osoby, która zawsze ustąpi.

Istotną częścią tej układanki jest również miejsce pracy. Grafik nie spada z nieba jako zjawisko atmosferyczne, chociaż niektóre zmiany pojawiają się równie niespodziewanie jak listopadowa śnieżyca. Za harmonogramami stoją potrzeby organizacyjne, decyzje i konkretne zasady. Nie zawsze masz wpływ na godziny pracy, ale czasem możesz uzgodnić sposób informowania o zmianach, ograniczenie niektórych kolizji albo rozwiązania ułatwiające regenerację. Nauczysz się odróżniać prośbę opartą na konkretnej potrzebie od ogólnego „tak się nie da żyć". To nie gwarantuje porozumienia, ale pozwala rozmawiać rzeczowo. Tam, gdzie pojawiają się kwestie praw pracowniczych czy bezpieczeństwa, same umiejętności negocjacyjne nie zastępują znajomości przepisów i odpowiedniego wsparcia.

Być może masz już za sobą wiele prób. Kolorowy kalendarz, aplikację do zadań, rodzinne narady, rozpisane obowiązki albo ambitną deklarację, że od poniedziałku wszystko będzie inaczej. Potem poniedziałek przychodzi, grafik się zmienia, dziecko potrzebuje pomocy, a pralka zgłasza własne żądania negocjacyjne. Nie każda nieudana próba oznacza, że zabrakło ci konsekwencji. Być może plan

wymagał stabilności, której twoje życie zwyczajnie nie oferuje. Zamiast dokładać sobie kolejnych wymagań, warto sprawdzić, które ustalenia powinny być stałe, które można przesuwać, a z których trzeba świadomie zrezygnować.

Nie znajdziesz tu obietnicy, że praca zmianowa stanie się wygodna, że wszyscy zaczną rozumieć twoje potrzeby ani że uda się uczestniczyć w każdym ważnym wydarzeniu. Nie da się odzyskać wszystkich utraconych weekendów ani wyspać na zapas przed każdym trudnym tygodniem. Można jednak zmniejszyć liczbę niepotrzebnych konfliktów, ograniczyć chaos i podejmować lepsze decyzje dotyczące własnych sił. Czasem sukcesem będzie wspólne popołudnie zaplanowane z wyprzedzeniem. Innym razem spokojna rozmowa o grafiku albo decyzja, że po nocnej zmianie najważniejszym obowiązkiem jest sen, a nie udowadnianie wszystkim swojej nadzwyczajnej wydajności.

Zacznij od jednej myśli: twój tydzień nie musi przypominać tygodnia osoby pracującej od dziewiątej do siedemnastej, żeby był dobrze zorganizowany. Nie potrzebujesz idealnej kopii cudzego życia. Potrzebujesz własnego rytmu, który uwzględni pracę, rodzinę, odpoczynek i to, na co naprawdę masz wpływ. Jeżeli dziś twój kalendarz wygląda jak instrukcja obsługi urządzenia napisana przez trzech skłóconych inżynierów, nie musisz natychmiast go naprawiać. Najpierw nauczysz się odczytywać, co naprawdę się w nim dzieje. A potem stopniowo zbudujesz sposób działania, w którym nie każda zmiana grafiku oznacza reorganizację całego wszechświata.

Rozdział 1 - Dwa zegary, jeden dom, czyli dlaczego wszyscy mają rację i nikt nie ma czasu

W środę o siedemnastej trzydzieści w domu zaczyna się zwyczajny wieczór. Jedna osoba wróciła z pracy, druga kończy odrabiać lekcje z dzieckiem, w kuchni przygotowuje się kolacja, a telefon przypomina o jutrzejszej wizycie u dentysty. Wszystko przebiega zgodnie z rytmem przeciętnego dnia. Jest tylko jeden drobny szczegół: ty właśnie wstajesz po nocnej zmianie i próbujesz ustalić, jaki mamy dzień tygodnia. Kiedy słyszysz pytanie „To co dzisiaj robimy?", twój mózg odpowiada uprzejmie, że najpierw chciałby otrzymać aktualizację systemu. Domownicy są już po całym dniu aktywności. Dla ciebie dzień dopiero się zaczyna, chociaż za kilka godzin ponownie wychodzisz do pracy. Wszyscy znajdujecie się pod jednym dachem, ale wasze wewnętrzne zegary prowadzą osobne negocjacje z rzeczywistością.

To jeden z najbardziej charakterystycznych problemów pracy zmianowej. Sam grafik potrafi być wymagający, lecz prawdziwe komplikacje pojawiają się wtedy, gdy spotyka się z harmonogramami innych ludzi. Szkoła rozpoczyna zajęcia o określonej godzinie, urzędy pracują według własnych zasad, a rodzinne uroczystości odbywają się zazwyczaj wtedy, gdy większość gości ma wolne. Twoja praca nie przejmuje się tymi ustaleniami. Możesz mieć wolny wtorek, podczas gdy wszyscy bliscy są zajęci, i pracującą niedzielę, kiedy reszta rodziny organizuje wspólny obiad. Teoretycznie każdy ma czas wolny. Praktycznie przypomina to próbę umówienia spotkania czterech ministrów, z których jeden

mieszka na Marsie i nie odbiera wiadomości przed śniadaniem.

Najłatwiej uznać, że problemem jest niedopasowanie godzin. To jednak tylko pierwsza warstwa. Pod nią kryją się różne oczekiwania dotyczące obecności, zaangażowania i obowiązków. Dla osoby wracającej z regularnej pracy wspólny wieczór może być naturalną porą rozmowy. Dla osoby rozpoczynającej nocną zmianę ten sam wieczór oznacza przygotowanie do kolejnych godzin wysiłku. Jedna strona oczekuje kontaktu, druga próbuje zachować siły. Kiedy żadna nie wyjaśni swojego punktu widzenia, neutralna sytuacja zaczyna nabierać emocjonalnego znaczenia. „Znowu nie masz dla nas czasu" spotyka się z „Przecież widzisz, ile pracuję". Oboje mówią o czymś prawdziwym, ale odpowiadają na dwa różne pytania.

Kiedy obecność nie oznacza dostępności

Wyobraź sobie rodzinę, w której jedna osoba pracuje w systemie rotacyjnym, a druga ma przewidywalne godziny pracy. W poniedziałek pracownik zmianowy kończy o szóstej rano i wraca do domu przed siódmą. Partner widzi go w mieszkaniu przez znaczną część dnia. Na pierwszy rzut oka wygląda to niemal luksusowo: tyle godzin w domu! Tymczasem z tych godzin trzeba odjąć sen, jedzenie, podstawowe czynności i przygotowanie do kolejnej zmiany. Kiedy wieczorem pojawia się propozycja większych zakupów, odpowiedź „Nie dam rady" brzmi jak niechęć. W rzeczywistości może oznaczać, że dostępne zasoby zostały już wykorzystane. Problemem jest niewidoczność tych kosztów, ponieważ domownicy widzą obecność, lecz niekoniecznie obciążenie.

Dlatego pierwszą rzeczą, którą warto rozdzielić, są trzy stany: przebywanie w domu, możliwość wykonania

określonego zadania oraz gotowość do wspólnego spędzania czasu. To nie są synonimy. Możesz być w mieszkaniu i nie móc odebrać dziecka ze szkoły, ponieważ śpisz przed kolejnym dyżurem. Możesz mieć godzinę na rozwieszenie prania, ale nie mieć energii na trudną rozmowę wymagającą skupienia. Możesz też mieć ochotę pobawić się z dzieckiem przez dwadzieścia minut, choć nie wystarczy ci sił na całodzienne wyjście. Kiedy wszystkie te sytuacje trafiają do jednej kategorii „jesteś w domu", łatwo o rozczarowanie. Dom nie jest przecież biurem, w którym wystarczy zapalić światło, żeby wszyscy uznali, że rozpoczęły się godziny przyjęć interesantów.

Spróbuj przyjrzeć się najbliższym dwóm tygodniom nie przez pryzmat tego, kiedy nie pracujesz, ale kiedy faktycznie możesz być dostępny dla innych. Zaznacz godziny zmian i dojazdów, a następnie przewidywane okresy snu oraz czynności niezbędnych do regeneracji. Dopiero pozostałe fragmenty dnia rozpatruj jako potencjalny czas na obowiązki i relacje. Nie musisz tworzyć skomplikowanej aplikacji ani kupować kalendarza, który kosztuje tyle co miesięczne zakupy spożywcze. Wystarczy kartka lub prosty kalendarz elektroniczny. Ważne, żeby nie traktować wszystkich pustych pól jako jednakowo użytecznych. Godzina po dobrze przespanej nocy i godzina po wyczerpującym dyżurze mogą wyglądać identycznie w tabeli, ale oferować zupełnie inne możliwości.

Takie zestawienie bywa niewygodne, ponieważ pokazuje ograniczenia, których wcześniej nie chcieliśmy zauważać. Nagle okazuje się, że w tygodniu z trzema nocnymi zmianami nie ma miejsca na wszystkie planowane aktywności. Kuszące jest wtedy przesuwanie snu i wypełnianie każdej szczeliny zadaniami. Jednak uczciwe

spojrzenie na dostępność ma właśnie zapobiegać temu mechanizmowi. Jeśli masz rzeczywiście tylko dwa spokojniejsze popołudnia, warto wiedzieć o tym wcześniej, zamiast obiecywać pięć spotkań i później odwoływać cztery. Jedna realistyczna deklaracja buduje więcej zaufania niż rozbudowany plan, którego wykonanie wymagałoby ignorowania podstawowych potrzeb organizmu. Kalendarz powinien przedstawiać życie, jakie możesz prowadzić, a nie życie człowieka wyposażonego w zapasową baterię i drugiego sobowtóra.

Warto również pokazać domownikom, jak wygląda cały cykl pracy, zamiast przekazywać pojedyncze informacje o kolejnej zmianie. Komunikat „W czwartek pracuję na noc" mówi znacznie mniej niż „W czwartek przed pracą potrzebuję odpoczynku, a w piątek rano będę odsypiać; wspólne zakupy możemy zrobić w piątek po południu, jeśli będę wypoczęty, albo w sobotę". Druga wersja wyjaśnia konsekwencje i proponuje rozwiązanie. Nie wymaga od bliskich znajomości twojego stanowiska ani zgadywania, ile energii kosztuje konkretna zmiana. Zmienia też charakter rozmowy: z nieustannego informowania o nieobecnościach na wspólne planowanie dostępnych możliwości.

Rodzina nie czyta w twoim grafiku

W wielu domach konflikty pojawiają się nie dlatego, że ludzie nie chcą współpracować, ale dlatego, że każdy uważa pewne informacje za oczywiste. Osoba pracująca zmianowo zakłada, że wszyscy rozumieją konieczność snu po nocnej zmianie. Partner zakłada, że wolne popołudnie oznacza możliwość pomocy. Nastolatek zakłada, że skoro rodzic jest w domu, można poprosić go o podwiezienie do znajomych. Wszyscy korzystają z własnych definicji dostępności. Gdy dochodzi do zderzenia, padają zdania rozpoczynające się

od „Przecież mówiłem” i „Skąd miałam wiedzieć”. To domowy odpowiednik dwóch instrukcji obsługi tej samej pralki, z których jedna nakazuje używanie programu delikatnego, a druga sugeruje wrzucenie wszystkiego razem i modlitwę.

Pomocna jest krótka rozmowa organizacyjna, prowadzona wtedy, kiedy nikt nie spieszy się do pracy ani nie walczy ze zmęczeniem. Nie musi przypominać posiedzenia zarządu rodzinnej korporacji. Wystarczy kilkanaście minut po otrzymaniu grafiku, żeby ustalić najważniejsze sprawy: które wydarzenia wymagają obecności konkretnej osoby, jakie obowiązki trzeba wykonać, kiedy potrzebny jest niezakłócony odpoczynek i gdzie istnieje przestrzeń na wspólny czas. Kluczowe jest odróżnienie rzeczy naprawdę wymagających określonego terminu od tych, które można przesunąć. Odbiór dziecka o ustalonej godzinie stanowi inne wyzwanie niż umycie okien. Okna zazwyczaj nie obrażają się, jeśli poczekają do soboty. Dziecko pozostawione pod szkołą może mieć w tej sprawie odmienne zdanie.

Sama rozmowa nie wystarczy, jeśli kończy się ogólnym „Jakoś sobie poradzimy”. Takie zdanie brzmi optymistycznie, ale nie zawiera informacji, kto kupi jedzenie, kto zajmie się dzieckiem ani kiedy będzie można spokojnie porozmawiać. Wybierzcie kilka najważniejszych ustaleń i nazwijcie je konkretnie. Zamiast „W tym tygodniu bardziej pomożesz w domu” lepiej powiedzieć „W środę przed popołudniową zmianą przygotujesz obiad, a ja zajmę się wieczornymi obowiązkami”. Jeśli coś zależy od tego, czy grafik się zmieni, zaznaczcie tę niepewność. Elastyczność nie polega na unikaniu decyzji, lecz na wiedzy, które decyzje trzeba będzie ponownie uzgodnić.

Nie wszystkie rodziny mają jednak możliwość swobodnego dzielenia zadań. Samotny rodzic pracujący zmianowo może nie mieć drugiej osoby, która bez problemu przejmie obowiązki. W rodzinach opiekujących się bliskim wymagającym stałej pomocy część czynności nie podlega negocjacjom. Podobne trudności występują, gdy partner również pracuje nieregularnie albo dojazdy pochłaniają dużą część dnia. W takich sytuacjach sama organizacja nie stworzy dodatkowych godzin. Potrzebne może być wsparcie krewnych, odpłatna opieka, zmiana sposobu wykonywania obowiązków lub rozmowa z pracodawcą o przewidywalności grafiku. To realne ograniczenia, a nie dowody słabej zaradności. Kiedy plan wymaga obecności trzech dorosłych, a dostępny jest jeden, nawet najpiękniejsza tabela nie rozwiąże problemu matematycznego.

Nie porównuj kalendarzy, porównuj możliwości

Szczególnie dużo frustracji rodzi porównywanie swojego tygodnia z harmonogramem osoby pracującej w regularnych godzinach. W takim porównaniu praca zmianowa niemal zawsze wypada dziwnie. W środę możesz załatwić sprawę urzędową bez urlopu, ale w niedzielę nie pojawisz się na rodzinnym spotkaniu. Masz czas na zakupy przed południem, lecz opuszczasz szkolne przedstawienie. Czasem dysponujesz całym dniem wolnym, którego inni ci zazdroszczą, choć właśnie dochodzisz do siebie po serii wymagających zmian. Możesz zyskać pewną elastyczność i jednocześnie stracić przewidywalność. Próba rozstrzygnięcia, kto ma lepiej, przypomina porównywanie roweru z lodówką. Oba urządzenia są użyteczne, ale naprawdę trudno ustalić, które lepiej sprawdza się podczas rodzinnych wakacji.

Podobny błąd pojawia się przy ocenianiu sprawiedliwości podziału obowiązków. Jeśli jedna osoba przez pięć dni przygotowuje śniadania, a druga wykonuje większe zakupy i gotuje w swoich dniach wolnych, liczba poszczególnych czynności nie musi być identyczna. Znaczenie mają czas, wysiłek, odpowiedzialność oraz ograniczenia każdej osoby. Sprawiedliwy podział nie oznacza, że wszyscy codziennie robią po równo. Oznacza raczej, że całkowite obciążenie jest zauważane, uzgadniane i w miarę możliwości równoważone. Dotyczy to również niewidzialnej pracy: pamiętania o terminach, planowania wizyt, przygotowywania list zakupów czy organizowania opieki. Sam fakt, że ktoś fizycznie nie wykonuje danego zadania, nie oznacza, że nie poświęca mu czasu i uwagi.

Istnieje jeszcze jeden ważny rodzaj nierówności: brak wpływu na własny harmonogram. Osoba z regularnymi godzinami pracy może zwykle znacznie wcześniej przewidzieć, kiedy będzie dostępna. Pracownik zmianowy czasem dowiaduje się o wolnym weekendzie z niewielkim wyprzedzeniem albo musi liczyć się z korektą planu. Wtedy rodzinne ustalenia powinny uwzględniać stopień pewności. Warto mówić: „Ten termin jest potwierdzony", „Na razie wygląda, że będę wolny" albo „Dowiem się po publikacji grafiku". Takie rozróżnienie wydaje się drobiazgiem, ale pomaga uniknąć budowania dużych oczekiwań na podstawie informacji, która jeszcze nie jest ostateczna. Dziecko czekające na wycieczkę nie potrzebuje szczegółowej prezentacji o zarządzaniu niepewnością. Potrzebuje wiedzieć, czy obietnica jest pewna.

Nie oznacza to, że wszystkie rodzinne wydarzenia powinny zależeć wyłącznie od twoich zmian. Czasem bliscy pójdą na koncert, urodziny czy wycieczkę bez ciebie. To

może być przykre, ale nie musi oznaczać odsunięcia od rodziny. Z drugiej strony nie należy automatycznie uznawać, że twoja nieobecność jest czymś naturalnym i niewymagającym rozmowy. Wydarzenia szczególnie ważne warto wskazywać wcześniej, żeby zwiększyć szansę uzgodnienia wolnego czasu lub zmiany organizacji pracy. Jeśli mimo prób nie możesz uczestniczyć, pozostaje zadbać o kontakt w innej formie. Krótka rozmowa przed wydarzeniem albo wspólne świętowanie następnego dnia nie zastąpi każdej obecności, ale potrafi zmniejszyć poczucie, że wasze życia toczą się całkowicie osobno.

Równie istotne jest to, żeby nie zamieniać każdego dostępnego okienka w obowiązkową rodzinną atrakcję. Kiedy wspólnego czasu jest niewiele, pojawia się pokusa, by wykorzystać go maksymalnie. Wycieczka, restauracja, zakupy, odwiedziny, gra planszowa i jeszcze rozmowa o ważnych sprawach, najlepiej między siedemnastą a dziewiętnastą. Taki program mógłby zmęczyć nawet zawodowego animatora. Bliskość często powstaje w prostszych okolicznościach: podczas spokojnego posiłku, krótkiego spaceru albo wspólnego siedzenia bez planu. Nie każdy kontakt musi być spektakularny, żeby miał znaczenie. Jeżeli bliscy wiedzą, kiedy mogą liczyć na twoją uwagę, zwyczajne chwile przestają być traktowane jako gorszy zamiennik idealnego weekendu.

Dobrym pierwszym sprawdzianem nowego podejścia jest wybranie jednego nadchodzącego tygodnia i porównanie oczekiwań wszystkich zainteresowanych z rzeczywistą dostępnością. Nie chodzi o stworzenie harmonogramu bez ani jednej wolnej minuty. Sprawdźcie raczej, czy ktoś nie liczy na pomoc w czasie przeznaczonym na sen, czy ważne wydarzenia zostały zauważone i czy obowiązki mają

konkretnych wykonawców. Po tygodniu wróćcie do ustaleń i zobaczcie, co zadziałało, a co było zbyt optymistyczne. Bez oskarżeń i prowadzenia archiwum rodzinnych przewinień. Celem jest poprawienie kolejnego tygodnia, a nie wskazanie zwycięzcy w konkursie na najbardziej zmęczonego domownika.

Najważniejsza zmiana zaczyna się wtedy, gdy przestajecie pytać wyłącznie „Kiedy masz wolne?", a zaczynacie wspólnie ustalać „Kiedy naprawdę możemy na siebie liczyć?". Pierwsze pytanie dotyczy grafiku, drugie waszego życia. I chociaż nadal możecie mieć zupełnie różne pory śniadania, odpoczynku i pracy, nie musicie traktować tego jak dowodu, że rodzina działa nieprawidłowo. Dwa zegary mogą wskazywać inne godziny, a mimo to pomagać planować wspólne sprawy. Trzeba tylko przestać oczekiwać, że jeden z nich sam z siebie przestawi się na czas drugiego.

Rozdział 2 - Gdzie znikają godziny między zmianami i dlaczego odpoczynek nie jest kradzieżą czasu

Na papierze wszystko się zgadza. Kończysz pracę o czternastej, następną zmianę zaczynasz dopiero nazajutrz rano, więc masz przed sobą całe popołudnie i wieczór. Prawie wakacje. Wystarczy odebrać przesyłkę, zrobić zakupy, ugotować, posprzątać, odpowiedzieć na kilka wiadomości i znaleźć chwilę na rodzinę. O szesnastej siedzisz jednak w samochodzie przed supermarketem, patrząc na kierownicę z miną człowieka, który właśnie odkrył, że zapomniał, po co przyjechał. Telefon pokazuje siedem nieodebranych powiadomień, lista zakupów zawiera tajemnicze hasło „coś do łazienki", a ty zastanawiasz się, czy można uznać siedzenie na parkingu za pełnoprawną formę regeneracji. Kalendarz twierdzi, że masz mnóstwo czasu. Organizm wyraźnie nie otrzymał tej informacji.

To właśnie jedna z największych pułapek pracy zmianowej: utożsamianie czasu poza pracą z czasem, którym można dowolnie dysponować. Osiem godzin zmiany nie oznacza, że pozostałe szesnaście godzin doby nadaje się do wypełnienia obowiązkami. Trzeba jeszcze dotrzeć do domu, zjeść, zadbać o podstawowe potrzeby, przygotować się do następnego dnia i odpocząć. Po bardziej obciążającej zmianie nawet proste czynności mogą zajmować więcej czasu niż zwykle. Niekiedy dochodzi rozregulowany sen, napięcie albo trudność z wyciszeniem się po intensywnej pracy. Jeżeli pomijasz te elementy podczas planowania, tworzysz harmonogram oparty na fikcyjnej wersji siebie. Ta

wersja jest niezwykle produktywna, nigdy się nie męczy i prawdopodobnie żywi się energią słoneczną.

Czas wolny ma ukryte koszty

Przyjrzyjmy się przykładowemu dniowi osoby, która pracuje od szóstej do czternastej. Pobudka następuje przed piątą, ponieważ trzeba się przygotować i dojechać. Po pracy powrót zajmuje kolejne kilkadziesiąt minut. Następnie przychodzi pora na jedzenie, podstawowe obowiązki i przygotowanie do kolejnego wczesnego poranka. Jeśli celem jest odpowiednio długi sen, wieczór nie może trwać bez końca. W praktyce fragment dnia pozornie dostępny na dowolne aktywności okazuje się znacznie krótszy. To nie znaczy, że nie da się wtedy zrobić niczego wartościowego. Oznacza tylko, że każda decyzja ma koszt, którego nie widać w rubryce „godziny pracy". Kiedy planujesz cztery godziny obowiązków w przestrzeni, która realistycznie mieści dwie, problemem nie jest brak charakteru.

Dodatkową trudność stanowi przechodzenie między różnymi rodzajami zmian. Organizm funkcjonuje według rytmów związanych między innymi ze światłem, snem i aktywnością, a nieregularne godziny mogą utrudniać ich utrzymanie. Nie każdy reaguje identycznie. Niektóre osoby stosunkowo dobrze znoszą pracę wieczorną, inne wyjątkowo trudno przystosowują się do nocnych dyżurów albo bardzo wczesnych pobudek. Znaczenie mają również wiek, zdrowie, warunki mieszkaniowe i możliwość odpoczynku. Dlatego porównanie z kolegą, który po nocnej zmianie podobno remontuje kuchnię i jeszcze biega półmaraton, niewiele mówi o twoich potrzebach. Być może rzeczywiście ma inne możliwości. A być może jego opowieść o produktywności nie obejmuje momentu, w

którym zasypia przed telewizorem z wałkiem malarskim w ręku.

Szczególnie zdradliwy jest okres bezpośrednio po zakończeniu pracy. Fizycznie opuściłeś stanowisko, ale psychicznie możesz nadal pozostawać w trybie wykonywania zadań. Po intensywnej zmianie głowa wraca do trudnych sytuacji, niedokończonych obowiązków i rozmów. Zdarza się, że człowiek jest jednocześnie zmęczony i pobudzony. Wtedy próba natychmiastowego zaśnięcia może okazać się trudna, a przejście prosto do domowych obowiązków dodatkowo wydłuża czas aktywności. Warto więc przyjąć, że powrót do domu nie zawsze stanowi natychmiastowy początek pełnej regeneracji. Niekiedy potrzebujesz spokojnego przejścia między pracą a odpoczynkiem, choćby przez ograniczenie bodźców, posiłek czy kilka minut bez kolejnych żądań.

Takie przejście nie musi być rozbudowanym rytuałem. Jeśli wracasz po nocnej zmianie i zależy ci na szybkim położeniu się spać, wieloetapowa ceremonia relaksacyjna może tylko odebrać cenny czas. Chodzi raczej o znalezienie kilku czynności, które pomagają zakończyć dzień pracy bez dokładania nowej listy obowiązków. Dla jednej osoby będzie to przygotowana wcześniej sypialnia i krótki prysznic, dla innej spokojny powrót bez słuchania kolejnych wiadomości służbowych. Ważne, aby sposób odpowiadał rzeczywistemu zmęczeniu i nie zamieniał odpoczynku w kolejne zadanie wymagające perfekcyjnego wykonania. Nie potrzebujesz specjalistycznej świecy, trzech aplikacji i muzyki odtwarzającej odgłosy deszczu w amazońskiej dżungli, żeby uznać, że zasługujesz na sen.

Dlaczego najbardziej zajęty dzień bywa najmniej udany

Istnieje pokusa mierzenia produktywności liczbą wykonanych czynności. Po zmianie udało się zrobić zakupy, ugotować, odkurzyć, opłacić rachunki i odpisać wszystkim znajomym. Wspaniale. Tylko że następnego ranka wstajesz zbyt zmęczony, aby spokojnie funkcjonować, a podczas pracy popełniasz błędy wynikające z nieuwagi. Bilans przestaje wyglądać tak imponująco. Odpoczynek nie jest konkurentem produktywności, lecz jednym z warunków, które pozwalają utrzymywać sprawność i bezpieczeństwo. Nie każda dodatkowa czynność wykonana dzisiaj oznacza rzeczywisty zysk. Czasami jedynie przesuwasz koszt na kolejne godziny, kiedy możliwości regeneracji są ograniczone.

Pomyśl o osobie pracującej kilka kolejnych nocnych zmian, która postanawia wykorzystać wolne przedpołudnie na generalne porządki. W mieszkaniu rzeczywiście robi się czyściej. Problem pojawia się wieczorem, kiedy trzeba ponownie wyjść do pracy, a odpoczynek okazał się krótszy, niż wymagał tego organizm. Następnego dnia dochodzi rozdrażnienie, trudniejsza koncentracja i większa podatność na drobne konflikty. Domownicy widzą człowieka, który reaguje nerwowo na zwykłe pytanie. Nie widzą natomiast całego ciągu decyzji prowadzących do tej sytuacji. To dobry przykład, dlaczego nie warto oceniać planu wyłącznie po tym, ile zadań pozwala wykonać. Trzeba również sprawdzić, w jakim stanie pozostawia osobę, która z niego korzysta.

Pierwszym praktycznym krokiem jest ustalenie, które okresy odpoczynku wymagają szczególnej ochrony. Nie wszystkie dni będą wyglądały tak samo. Po nocnej zmianie podstawową potrzebą może być niezakłócony sen w ciągu dnia. Po popołudniowej ważne stanie się wyciszenie przed snem, a przy bardzo wczesnym rozpoczęciu pracy